

Nacionalno-domoljubna tematika u poeziji Nikole Tommasea i Ane Vidović

Bjelan, Lucija

Undergraduate thesis / Završni rad

2023

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zadar / Sveučilište u Zadru**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:162:043714>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-19**

Sveučilište u Zadru
Universitas Studiorum
Jadertina | 1396 | 2002 |

Repository / Repozitorij:

[University of Zadar Institutional Repository](#)

Sveučilište u Zadru

Odjel za kroatistiku

Prijediplomski sveučilišni studij hrvatskog jezika i književnosti (dvopredmetni)

Lucija Bjelan

**Nacionalno-domoljubna tematika u poeziji Nikole
Tomasea i Ane Vidović**

Završni rad

Zadar, 2023.

Sveučilište u Zadru

Odjel za kroatistiku

Prijediplomski sveučilišni studij hrvatskog jezika i književnosti (dvopredmetni)

Nacionalno-domoljubna tematika u poeziji Nikole Tommasea i Ane Vidović

Završni rad

Student/ica:

Lucija Bjelan

Mentor/ica:

dr. sc. Kornelija Kuvač-Levačić, red. prof.

Zadar, 2023.

Izjava o akademskoj čestitosti

Ja, **Lucija Bjelan**, ovime izjavljujem da je moj **završni** rad pod naslovom **Nacionalno-domoljubna tematika u poeziji Nikole Tommasea i Ane Vidović** rezultat mojega vlastitog rada, da se temelji na mojim istraživanjima te da se oslanja na izvore i radove navedene u bilješkama i popisu literature. Ni jedan dio mojega rada nije napisan na nedopušten način, odnosno nije prepisan iz necitiranih radova i ne krši bilo čija autorska prava.

Izjavljujem da ni jedan dio ovoga rada nije iskorišten u kojem drugom radu pri bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj, obrazovnoj ili inoj ustanovi.

Sadržaj mojega rada u potpunosti odgovara sadržaju obranjenoga i nakon obrane uređenoga rada.

Zadar, 19. rujna 2023.

Nacionalno-domoljubna tematika u poeziji Nikole Tommasea i Ane Vidović

SAŽETAK

Ovaj rad prikazuje razvoj hrvatske književnosti tijekom 19.stoljeća s naglaskom na vrijeme hrvatskog narodnog preporoda. Posebno je istaknuta situacija u Dalmaciji u kojoj se preporod pojavio sa zakašnjenjem. Glavni dio ovog rada bavi se analizom nacionalno-domoljubnih motiva u poeziji Ane Vidović (1800. - 1879.) i Nikole Tommasea (1802. - 1874.). Književnici su rodom iz Šibenika, no Ana Vidović je Hrvatica, dok je Nikola Tommaseo Talijan. U prvom dijelu rada napravljen je kratki pregled razvoja poezije u hrvatskoj preporodnoj književnosti. Naglasak je na djelima koja ispunjavaju svoju preporodnu ulogu, a istaknute su i razlike između romantičarske i preporodne poezije. Drugi dio rada posvećen je Nikoli Tommaseu i analizi djela *Iskrice*. Tommaseo u spomenutom djelu koristi niz nacionalno-domoljubnih motiva od kojih se posebno ističu motivi jezika i zajedništva. Treći dio rada fokusira se na Anu Vidović, književnicu koja je postala simbol ženskog sudjelovanja u hrvatskom narodnom preporodu. Odabrano je nekoliko djela u kojima su analizirani nacionalno-domoljubni motivi: *Anka i Stanko*, *Romolo ossia la fondazione di Roma* te pjesme "Vidjenja" i "Mali vijenac". U posljednjem dijelu rada napravljena je usporedba nacionalno-domoljubnih motiva kod Ane Vidović i Nikole Tommasea na sadržajnom i formalnom planu. Preporodni motivi zajednički su element njihove poezije, no istaknute su određene razlike na formalnom planu, uz najbitniju ideološku razliku: pogled na ujedinjenje Dalmacije.

Ključne riječi: Nikola Tommase, Ana Vidović, hrvatski narodni preporod, nacionalno-domoljubni motivi, poezija

National-patriotic themes in the poetry of Nikola Tommaseo and Ana Vidović

SUMMARY

This paper shows the development of Croatian literature during the 19th century with a highlight on the time of the Croatian national revival. The situation in Dalmatia, where the revival appeared later, was particularly highlighted. The main part of this work deals with the analysis of national-patriotic motifs in the poetry of Ana Vidović (1800 - 1879) and Nikola Tommaseo (1802 - 1874). The writers were born in Šibenik, but Ana Vidović was Croatian, while Nikola Tommaseo was Italian. In the first part of the paper, a brief overview of the

development of poetry in Croatian revival literature was made. Highlight is placed on the works that fulfill their revival role, and the differences between romantic and revival poetry are highlighted. The second part of the paper is devoted to Nikola Tommaseo and the analysis of his work *Iskrice*. In the mentioned work, Tommaseo uses a number of national-patriotic motifs, of which the motifs of language and community stand out in particular. The third part of the paper focuses on Ana Vidović, a writer who became a symbol of female participation in the Croatian revival. Several works were selected in which national-patriotic motifs were analyzed: *Anka i Stanko*, *Romolo ossia la fondazione di Roma* and the poems "Vidjenja" and "Mali vijenac". In the last part of the paper, a comparison of the national-patriotic motifs of Ana Vidović and Nikola Tommaseo was made on the substantive and formal level. Revival motifs are a common element of their poetry, but certain differences are highlighted on the formal level, with the most important ideological difference: the view on the unification of Dalmatia.

Key words: Nikola Tommaseo, Ana Vidović, Croatian national revival, national-patriotic motifs, poetry

SADRŽAJ

UVOD	1
1. NACIONALNO DOMOLJUBNA TEMATIKA U HRVATSKOM NARODNOM PREPORODU	3
2. NACIONALNO-DOMOLJUBNI MOTIVI U <i>ISKRICAMA</i> NIKOLE TOMMASEA	6
2.1. <i>Zajedništvo kao temelj naroda</i>	8
2.2. <i>Jezik kao poveznica</i>	8
2.3. <i>Domovina kao majka</i>	10
2.4. <i>Motivi jačanja nacionalne svijesti</i>	10
3. NACIONALNO-DOMOLJUBNI MOTIVI U POEZIJI ANE VIDOVIĆ	12
3.1. <i>Budničarski motivi</i>	15
3.2. <i>Ljubav prema domovini i Dalmaciji</i>	15
3.3. <i>Sloga i jedinstvo</i>	16
3.4. <i>Domovina kao majka</i>	17
4. USPOREDBA ANE VIDOVIĆ I NIKOLE TOMMASEA	18
ZAKLJUČAK	21
LITERATURA	23

UVOD

Tijekom devetnaestog stoljeća hrvatska književnost prošla je kroz nekoliko različitih faza. Posebno je važno razdoblje hrvatskog narodnog preporoda koje je bilo temelj razvoja novije hrvatske književnosti. Osim književnosti, cilj hrvatskog narodnog preporoda bio je i spojiti rascjepkanu Hrvatsku. Tu se posebno istaknula Dalmacija koja je bila odvojena od sjevera Hrvatske. Rezultat razdvojenosti bila je i zakašnjela pojava preporodnih težnji u Dalmaciji. Vrhunac preporoda u Dalmaciji događa se tek sredinom 19. stoljeća. U prvom dijelu rada prikazat će se razvoj hrvatskog narodnog preporoda u hrvatskoj književnosti, a posebno u poeziji koja se temeljila na nacionalno-domoljubnoj tematici. S obzirom na to da je devetnaesto stoljeće u europskoj književnosti obilježio romantizam, istaknut će se razlike između romantičarske i preporodne poezije. Kao polazne knjige koristit će se *Povijest hrvatske književnosti XIX. stoljeća, knjiga I.* (2004) te *Hrvatska književnost 19. i 20. stoljeća* (1997) Miroslava Šicela, uz priručnik Vinka Brešića *Hrvatska književnost 19. stoljeća* (2015).

U kontekstu preporoda, Šibenik je dao svoj doprinos dvama važnim književnim imenima: Anom Vidović (1800. – 1879.) i Nikolom Tommaseom (1802. – 1874.). Svojim djelima pisanim na hrvatskom, ali i na talijanskom jeziku, doprinijeli su jačanju nacionalnog identiteta.

U drugom dijelu rada naglasak ćemo staviti na Nikolu Tommasea i analizu njegova, za preporod najbitnijeg djela *Iskrice* (1844). Nikola je Tommaseo, za razliku od drugih preporoditelja, imao nešto drugačije viđenje Dalmacije. Zagovarao je samostalnost Dalmacije i uvijek naglašavao njezinu posebnost. Svoju opčinjenost Dalmacijom najviše ističe u spomenutom djelu te ćemo ondje analizirati najčešće nacionalno-domoljubne motive. Od iznimne pomoći u analizi djela, ali i samog djelovanja Nikole Tommasea poslužila nam je knjiga Mate Zorića *Književna prožimanja hrvatsko-talijanska* (1992). Mate Zorić se u toj studiji temeljito bavio i književnicom Anom Vidović kojoj je posvećeno treće poglavlje ovoga rada. Njezino mjesto u hrvatskoj književnosti devetnaestog stoljeća iznimno je važno. Osim pisanja književnih djela, Ana je postala simbol ženskog sudjelovanja u hrvatskom narodnom preporodu. O tome piše Dunja Detoni-Dujmić u knjizi *Ljepša polovica književnosti* (1998) koja je neizostavna literatura u proučavanju Ane Vidović. Pojavljivanje žena u književnosti u devetnaestom stoljeću nije bila česta pojava, no Ana je svojim djelima i podupiranjem preporoda zavrijedila biti uz rame ostalim hrvatskim preporoditeljima. Njezina su djela romantičarske tematike, a u ovom radu

analizirat ćemo nacionalno-domoljubne motive koje u njih uvrštava. Djela Ane Vidović koja će biti analizirana su *Anka i Stanko*, *Romolo ossia la fondazione di Roma*, pjesme "Vidjenja", "Mali vijenac", dok će se kod Nikole Tommasea analizirat nacionalno-domoljubna tematika u djelu *Iskrice*. Cilj rada je prikaz i interpretacija nacionalno-domoljubne tematike u navedenim djelima na sadržajnom, stilskom i poetičkom planu. Metoda kojom će se služiti je komparativna, pa će se u posljednjem poglavlju usporediti spomenuta djela Ane Vidović i Nikole Tommasea s obzirom na naslovni zadatak ovoga rada.

1. NACIONALNO DOMOLJUBNA TEMATIKA U HRVATSKOM NARODNOM PREPORODU

Mirko Tomasović ističe kako se u vrijeme devetnaestog stoljeća „stvarala i moderna hrvatska nacija, a upravo su jezik i preporodaj književnosti bili glavni, odlučni pokretač tog cilja" (Tomasović 2002: 12). Za vrijeme devetnaestog stoljeća velik broj zemlja pronašao se u razdoblju koje bi se okarakteriziralo kao vrijeme formiranja nacije. Smith tvrdi kako se nacionalizam „mogao naći gdje god su domaće elite nastojale srušiti stranu imperijalnu i kolonijalnu upravu u toj mjeri da se neko vrijeme činio neodvojivim od narodne demokracije" (Smith 2003: 2). Odnosno, u devetnaestom stoljeću nacionalizam je bio poželjan politički pokret. Pripadnici naroda osjećaju pripadnost istoj naciji koja se može temeljiti na više različitih čimbenika kao što su zajednička povijest, zajednički jezik ili teritorij (Smith 2003: 230). U tom se ambijentu stvara nacionalni identitet koji se odmiče od višenacionalne države kao što je to bila Habsburška Monarhija. Tu su veliku ulogu imali i pisci za koje Tomasović navodi da su imali „izvanknjiževnu ili nadknjiževnu zadaću" (Tomasović 2002: 12). Nju su, dakako, ispunjavali budeći nacionalnu svijest i osjećaj pripadnosti jednoj naciji kao i ističući ljubav prema domovini.

Devetnaesto stoljeće u hrvatskoj književnosti možemo podijeliti u nekoliko faza. Početkom stoljeća, točnije 1813. godine počinje razdoblje hrvatskog narodnog preporoda koje će ujedno i obilježiti čitavo devetnaesto stoljeće. Nakon što su početkom druge polovice stoljeća preporodne ideje malo splasnule, dolazi postpreporodno razdoblje i romantizam. Romantizam je u hrvatsku književnost unio veću literarnu vrijednost i raznolikost književnih vrsta. Nakon romantizma, pri kraju stoljeća počinju prve naznake realizma u hrvatskoj književnosti.

Za ovaj rad posebno je važna prva polovica 19. stoljeća odnosno razdoblje hrvatskog narodnog preporoda. Početkom stoljeća u hrvatskoj književnosti naglasak nije bio na literarnosti i estetici, već su djela u potpunosti bila podređena domoljubnoj tematici. Maksimilijan Vrhovec 1813. izdaje proglas o prikupljanju nacionalnog blaga, dok 1815. Antun Mihanović objavljuje tekst *Reč domovini od hasnovitosti pisanja vu domorodnom jeziku* (Šicel 1997: 50). Cilj je bio jezično povezati razjedinjenu Hrvatsku, a kao vođa preporoda istaknuo se Ljudevit Gaj. S vremenom se počelo pojavljivati sve više književnika koji se bave domoljubnim temama odnosno pišu programatsku književnost. Svrha takve književnosti bila je probuditi nacionalnu svijest i ljubav prema vlastitom jeziku, odnosno prema domovini. Međutim, takva djela često

nisu imala veliku literarnu vrijednost, već je bilo bitno da ispunjavaju cilj tj. da pozivaju na jedinstvo i borbu za slobodu. Pisale su se budnice¹ i davorije². Prototipom budnice Šicel smatra pjesmu Ljudevita Gaja "Horvatov sloga i zjedinjenje" te navodi kako njome uvodi političke programe i aktivnost (Šicel 2004: 74).

Iako dolaskom Bachova apsolutizma domoljubni zanos pada, preporodna poezija i dalje izlazi. Dubravko Jelčić kao primjer navodi Preradovićevu pjesmu "Pozdrav domovini" koja izlazi 1851. u sklopu zbirke *Nove pjesme* (Jelčić 2002: 60). U pedesetim godinama domoljubne stihove nastavlja pisati i Mirko Bogović.

Veliku promjenu u smjeru hrvatske poezije označile su *Dulabije* Stanka Vraza. Tom će se zbirkom Vraz odmaknuti od domoljubne i programske književnosti te će se približiti europskim temama odnosno romantizmu. Naime, u devetnaestom stoljeću književnost se u Hrvatskoj ne poklapa u potpunosti sa europskim tokovima. Vinko Brešić ističe da si Hrvatska u 19. stoljeću nije mogla dopustiti „da potone u individualizam, sentimentalizam i misticizam" (Brešić 2015: 47), što su bile glavne odrednice europskog romantizma, već je morala preuzeti političku zadaću. Književnost se, a posebno lirika, u Hrvatskoj tijekom 19. stoljeća posebno vrtjela oko motiva domovine, majke, slobode, jedinstva...

Kako se približavamo sredini stoljeća, preporodni se zanos na sjeveru polako smiruje, dok s druge strane u Dalmaciji tek doseže svoj vrhunac. Nacionalni preporod u Dalmaciji bio je nešto drugačiji u odnosu na sjever Hrvatske te je bio usmjeren protiv utjecaja talijanaša. Godine 1844. u Zadru je osnovana *Zora dalmatinska*. Bio je to prvi pokrajinski list u koji je bila uvrštena i Preradovićeva pjesma "Zora puca, bit će dana", a Brešić također ističe i kako je *Zora* pridonijela nacionalnoj homogenizaciji (Brešić 2015: 43).

¹ budnica, vrsta uglazbljene domoljubne lirske pjesme koja potiče nacionalne osjećaje. Osobito je bila popularna među hrvatskim preporoditeljima u razdoblju ilirskoga pokreta (URL1)

² vrsta uglazbljene lirsko-epske pjesme, posebno karakteristične i česte u razdoblju hrvatskoga narodnoga i književnog preporoda, osobito u doba ilirskog pokreta (1835–43). Ima obilježje programske borbene, ratne pjesme (Kriegslied), u glazbenom smislu s osobinama patetične koračnice. (URL2)

Najpoznatija davorija je *Pjesma Hrvata* iz poeme *Grobničko polje* Dimitrija Demetra. Uz Gajevu budnicu, postoji još nekoliko autora čije su se pjesme ipak isticale literarnom vrijednošću. *Hrvatska domovina* Antuna Mihanovića kasnije je postala hrvatska himna dok je Petar Preradović velik doprinos ostvario pjesmom *Jezik roda mog*, a Pavao Štoos pjesmom *Kip domovine 1831.* Šicel navodi kako su ostala djela bila „šablonsko nizanje patetičnih stihova kao varijacije na temu s motivima domoljublja, ilirstva, slavenstva i sloge" (Šicel 2004: 76).

U *Zori dalmatinskoj* objavljivala je i jedna od najistaknutijih pjesnikinja hrvatskog romantizma, Ana Vidović. Naime, u devetnaestom stoljeću u hrvatskoj književnosti veću ulogu počinju imati i spisateljice. Dunja Detoni ističe kako je Ana Vidović bila jedna od rijetkih pjesnikinja koja se odazvala pozivu hrvatskih preporoditelja koji su uputili ženama (Detoni 1998: 59). Iako je svoja djela pisala u duhu romantizma, dio svojega opusa posvetila je domoljubnoj tematici. U njezinom književnom stvaranju velika potpora bio joj je njezin muž Marko Antun Vidović, ali i talijanski književnik Nikola Tommaseo. Oboje su bili Šibenčani, ona Hrvatica, a on Talijan. Nakon susreta na parobrodu 1839. godine ostali su u kontaktu i imali velik utjecaj jedno na drugo. Međutim, kada je riječ o preporodu, postojala je tema oko koje su se njihova mišljenja razilazila. Ana Vidović u potpunosti je podupirala hrvatski narodni preporod i ideju ujedinjenja Dalmacije s ostatkom Hrvatske, dok se Nikola Tommaseo tome protivio i zagovarao samostalnost Dalmacije. Iako je po nacionalnosti Talijan, Nikola Tommaseo imao je veliku ulogu u hrvatskoj književnosti, a posebno je bitno njegovo djelo *Iskrice*, koje izlazi i na hrvatskom i na talijanskom jeziku. Bilo je to posebno razdoblje za Tommasea s obzirom na to da se talijanski *risorgimento* odvijao istovremeno s hrvatskim nacionalnim preporodom. Nacionalno-domoljubnih motiva u njegovim djelima nije nedostajalo, što ćemo u nastavku rada prikazati.

2. NACIONALNO-DOMOLJUBNI MOTIVI U *ISKRICAMA* NIKOLE TOMMASEA

U devetnaestom stoljeću, nacionalna kretanja nisu se događala samo u Hrvatskoj, već su zahvatila i druge europske zemlje, pa tako i Italiju. Osim borbe za ujedinjenje, Hrvatska i Italija su za vrijeme romantizma imale još nekoliko poveznica. Jedna od njih je književnik Nikola Tommaseo³. Rodom iz Šibenika, Nikola je bio, možemo reći, "aktivni" sudionik i jednog i drugog nacionalnog preporoda. Nama je, u pogledu ovog rada, bitan njegov odnos prema hrvatskom narodnom preporodu. Prije svega, bitno je istaknuti Tommaseovo zalaganje za Dalmaciju kao ravnopravnu drugim slavenskim zemljama. Drugim riječima, smatrao je da bi Dalmacija trebala biti samostalna, tzv. *Nazione Dalmata*. Protivio se spajanju Dalmacije sa sjeverom Hrvatske, kao i spajanju Dalmacije s Italijom. Posebno je od 1848. počeo aktivno braniti Dalmaciju od ujedinjenja s Italijom i Hrvatskom, kada su Talijani pokušali uvući Dalmaciju u mletačku revoluciju (Zorić 1992c: 554 - 555).

Tommaseov kontakt s hrvatskim preporoditeljima počinje 1837. godine, a s njime su se, između ostalih, pokušali povezati Gaj, Kukuljević i Vraz. Tommaseo je žalio što Dalmacija zaostaje za Hrvatskom, a nije bio zadovoljan ni zagrebačkim izdanjem *Iskrice* (1844.) (Zorić 1992c: 555). *Iskrice* je Tommaseo napisao i u talijanskoj verziji pod naslovom *Scintille*. Nino Raspudić prenosi Zorićevo objašnjenje kako je 1841. u Zadru austrijska cenzura zabranila objavljivanje *Iskrice*. Prvo je tiskana talijanska verzija *Scintille* u Veneciji 1841. godine koja se sastojala od samo jedanaest *Iskrice* za koje se smatralo da nisu kontroverzne (cit. u Raspudić 2010: 266).

Nikola Tommaseo uz djela na hrvatskom jeziku piše, naravno, i djela na talijanskom. Ona se ubrajaju u dalmatinsku pokrajinsku književnost, a neka od njih su *Canti illirici*, *Intorno a cose dalmatiche e triestine*, *Della Dalmazia*, *Questione politica*⁴ (Zorić 1992a: 398). Iz naziva možemo vidjeti da je riječ o djelima koja su, kao i ona na hrvatskom, posvećena Dalmaciji,

³ Nikola Tommaseo talijanski je književnik, jezikoslovac i političar (Šibenik, 9. 10. 1802 – Firenca, 1. 5. 1874). Bavio je problemima obitelji, naroda, tradicije i politike (URL3).

⁴ *Ilirske narodne pjesme, O dalmatinskim i tršćanskim stvarima, O Dalmaciji, Političko pitanje* naslovi su njegovih djela u prijevodu na hrvatski. *Canti ilirici* izlaze 1842. u Mlecima dok je *Intorno a cose dalmatiche e triestine* zbirka članaka objavljena 1847. u Trstu. *Della Dalmazia* i *Questione politica* dva su sveska u kojima je skupio svoje kraće spise na kojima je radio od 1870. do 1871. (Zorić 1992a: 398).

dalmatinskom narodu i političkim pitanjima u kojima su se pronašle Dalmacija, Hrvatska i Italija devetnaestog stoljeća.

Tommaseo je svoju ljubav prema Dalmaciji i opčinjenost njome često isticao, a veliki udio u njegovoj romantičarskoj opsesiji imao je i ilirski jezik. „Osobito je doživljaj domovine književno i romantičarski obojen. Pjesnik, njezin najbolji sin, nada se u ljepšu budućnost jer 'ilirski' jezik posjeduje snažnu jednostavnost i skladno bogatstvo, a narod je iskrene duše i otvoren" riječi su kojim je Mate Zorić opisao Tommaseovo djelo *Dell'animo e dell'ingegno di Antonio Marinovich*, još jedno od djela u kojem pronalazimo odlomke posvećene Dalmaciji (Zorić 1992a: 395). Da je Nikola Tommaseo mogao biti uzor ili inspiracija preporoditeljima iz Dalmacije otkriva i njegovo „zanimanje za 'ilirski' jezik i ponovno učenje zaboravljene hrvatske materinske riječi godine 1839., u sredini koja je bila gluha za narodni govor i koja je ljubomorno čuvala svoju kulturnu superiornost nad pukom..." (Zorić 1992c: 553). Ivan Katušić smatra kako je Tommaseo shvatio kako talijanski ne može biti jezik njegovih misli i osjećaja već da ono što mu je na duši može izraziti samo jezikom majke odnosno ilirskim jezikom (Katušić 1975: 181).

Među djelima na talijanskom ističu se i autorove *Memorie poetiche*, u kojima ističe svoje književno-političke težnje. Važno je istaknuti da su se u početku Nikoline književno-političke težnje podudarale s hrvatskim narodnim preporodom, no s vremenom su se oni ipak udaljili od njegove vizije Dalmacije (Zorić 1992a: 396).

Djelo koje je Nikola u potpunosti posvetio Dalmaciji, pa samim time i hrvatskom narodnom preporodu, zove se *Iskrice*. Mate Zorić ih tumači kao „iskren poetski doživljaj slavenskog narodnog preporoda, a sadržavaju pjesnikov kulturno-nacionalni i socijalno-politički program" (Zorić 1992a: 398-399). U nastavku rada posvetit ćemo se nacionalno-domoljubnim motivima koje pronalazimo u djelu. „Da Bog narodnost našu čuva" misao je koja se nalazi na prvoj stranici *Iskrice* Nikole Tommasea. Već tu vidimo težnju autora za očuvanjem i zaštitom nacionalnog identiteta. Kako kroz cijelo djelo, tako i ovdje Tommaseo ističe svoju vjeru u Boga i važnost vjere u očuvanju dalmatinskog naroda.

2.1. Zajedništvo kao temelj naroda

Jedan od najčešćih motiva u poeziji devetnaestog stoljeća je, naravno, motiv zajedništva odnosno kolektiva. Od tog motiva nije se udaljio ni Nikola Tommaseo pa tako u velikom broju svojih *Iskrice* ističe važnost povezanosti i ujedinjenosti naroda, vjerojatno misleći na hrvatski i talijanski narod. Štoviše, osim što ističe važnost zajedništva, kritizira i grdi razdvojenost koja postoji među njima, a posebno među dalmatinskim pukom. To vidimo u *Iskrici* XVI: „Dva smo naroda u jednom puku, - kapa i klobuk nijesu ista otadžbina; ljekar i mesar ne govore isti jezik; težak i trgovac su kao neprijatelji. Valja da se klobuk pokloni kapi; u ovoj je osobito narodnost i dostojanstvo" (Tommaseo 1888: 38). Njegova kritika na otuđenost naroda nastavlja se i u *Iskrici* XXVI u kojoj nas uspoređuje s mravima koji zajedništvom sve uspijevaju „Gledajte mrave, kako se zajedno trude, i u svojim kućicama zajedno sprovode dobro i zlo vrijeme. Ali mi smo mravi nevidivi, koji se bijemo među sobom samo za to, da nas noge ljudi, koji hode, lakše pogaze!" (Tommaseo 1888: 58). Razdvojenost slavenskog naroda prikazuje i u XXVII. *Iskrici* povezujući ju s prirodom „Velikobrojno je porođenje tvoje, ali mora i planine i pustinje prostrane kao more razdjeljuju braću od braće" (Tommaseo 1888: 60). Tommaseo se osvrće na podijeljenost Južnih Slavena među kojima se umjesto bratske ljubavi razvija sukob.

U nadi da će se to promijeniti, Tommaseo kroz cijelo djelo provlači misao kako su svi Hrvati braća. Naglašava kako brat mora biti na prvom mjestu, što potvrđuje i u *Iskrici* XXIV: „Ljubite istinu više nego zlato, a braću više neg' život" (Tommaseo 1888: 55). Da se te misli drži kroz čitavo djelo vidimo u XXX. *Iskrici* „Hrvati budimo, braćo, najprije..." (Tommaseo 1888: 66).

U istom tonu Tommaseo i završava svoje djelo, pa je tako jedan od posljednjih stihova u *Iskrici* XXXIII „Svi smo braća u slabosti i u kreposti, u duci i sramoti" (Tommaseo 1888: 74).

2.2. Jezik kao poveznica

Kada analiziramo nacionalno-domoljubnu tematiku u nekom djelu, motiv jezika vjerojatno neće biti među prvima koje ćemo spomenuti. Međutim, za vrijeme hrvatskog narodnog preporoda jezik je bio jedan od ključnih motiva, a možemo reći i dijelom pokretač preporoda. Gotovo da nema pjesme u kojoj autori ne spominju hrvatski jezik i njegovu važnost. Nikola Tommaseo po tome se ne razlikuje od drugih autora devetnaestog stoljeća, pa je motiv jezika

čvrsto postojan u *Iskricama* te se provlači kroz čitavo djelo. No, Tommaseo važnost hrvatskog (ilirskog) jezika ne naglašava samo spominjući ga u djelu, već i pišući svoje djelo njime.

„Znam, da je veliko drzovanje moje, da počinjem pisati u jeziku, kojim sam jedva počeo zajekivati. Teško ja riječi nalazim, da ono izrečem, što imam u srcu, ali vilu slovinsku čujem, gdje govori znamenitim glasom duši mojoj" (Tommaseo 1888: 10)

Odlučio se za pisanje djela na jeziku koji mu nije primarni jezik, već ga je naučio uz pomoć Špire Popovića kojem i piše zahvalu u *Iskrici* II: „Ako ja nakon polovice svog života počinjem izuščivati riječi svoje materinske, tebi sam, Spiro, dužan" (Tommaseo 1888: 12)

Djelo Tommaseo počinje pišući o jeziku pa mu tako posvećuje dio prve *Iskrice*:

„Jezici su čovječanski kao i lire, koje zajedno zvone, i šalju k nebesima glasove pukova, želećih otadžbinu rajsku. Može jedan jezik da se s drugim ne miješa i da se ne šteti, kao sestre djevice, koje se ljube s čistim cjelovima (...)" (Tommaseo 1888: 9).

Želi naglasiti važnost jezika i njegovu ulogu za svaki narod. Tommaseo poistovjećuje jezik s narodom, pa kao što jezici mogu postojati bez da "smetaju" jedan drugome, tako bi i narodi trebali postojati bez da se miješaju i nameću jedan drugome. U istom tonu piše i *Iskricu* XXII koja počinje stihom „Jezik je duh čovjeka, duh naroda. Gdje je jezik smiješan, ondje su smiješate i duše; gdje dva jezika gospode, ondje jednodušje ne može da bude" (Tommaseo 1888: 50). Nikolinu misao lako možemo povezati s hrvatskim narodom kojem su se često nametali strani jezici. Hrvatska je kroz povijest pripadala različitim državama i ustrojstvima, no "sreću" će pronaći tek kad se ujedini sjever s jugom i kad hrvatski postane jedini i službeni jezik.

Tommaseo u svojim *Iskricama* zagovara samostalnost i slobodu hrvatskog jezika pa utješno piše „Malena si među jugoslavenskim sestrama svojim; ali neki mi glas svedjer govori, da ti ne ćeš biti manja ni ružnija, nego da će se pjesme tvoje na daleko čuti i upokojit će u grobu sinove tvoje..." (Tommaseo 1888: 51). Nadalje, obraća se mladićima koji odlaze iz Hrvatske da bi se obrazovali i učili te im poručuje da ne zaborave na svoj jezik „Spominjite se vavijek nje, uzdržite jezik njezin; učite i druge jezike, ali da vam tuđi ne istjera materinog iz srca, da ne bude rat i dubina u mislima vašim" (Tommaseo 1888: 54). Također, naglašava da ne možemo upoznati tuđu zemlju dok u potpunosti ne prigrlimo svoju „Talijanski ćete duh bolje ćutjeti, kad budete Slaveni pravi" (Tommaseo 1888: 54).

2.3. Domovina kao majka

U devetnaestom stoljeću učestala pojava u djelima preporodnih autora bila je rodna metafora. Domovina je prikazivana kao žena, majka, djevojka koja je često usnula i trebaju ju buditi. Majka je domovina, a preporoditelji su njezini sinovi koji ju čuvaju i bore se za nju. Slično piše i Nikola Tommaseo u svojim *Iskricama*. Motiv majke Tommaseo koristi i prije samih Iskrice. U posveti nazvanoj *Uspomeni majke svoje!* Tommaseo piše preminuloj majici, no neke odlomke u kojima piše o otuđenosti možemo povezati i sa njegovom otuđenošću od domovine: „Nijesam ja vidio suze tvoje, udovice jadna; nijesam ja čuo potuženje tvoje: nijesi ti meni prikazala rane srca svoga: kakono tudjin bio sam ja tebi, žalosna moja!" (Tommaseo 1888: 6).

Nadalje, *Iskrice* XII. Tommaseo počinje zazivanjem zemlje odnosno majke „O zemljo, o dobra i neumorna naša majko, ti svojim ljubaznim glasom nas zoveš, da s tobom sinovski živimo, i da darove tvoje svojim znojem umnožimo" (Tommaseo 1888: 30). Tommaseo, gotovo školski, prikazuje domovinu kao majku, a narod kao sinove koji se o njoj moraju brinuti i biti joj zahvalni.

U XVIII. *Iskrice* Tommaseo stvara novu vezu pa tako zemlju prikazuje kao majku koja daje kruh odnosno brine se za svoj narod. „Hljeb iz zemlje, lijepost iz puka; puk nam je otac, a zemlja majka naša" (Tommaseo 1888: 43).

O metafori žene u Tommaseovim *Iskricama* piše i Nino Raspudić: „U *Iskricama* je Dalmacija često metaforički prikazana kao mlada i nezaštićena žena, kojoj je potreban skrbnik (...)" (Raspudić 2010: 264). Također, kao primjer dodaje *Iskrice* IX. kojom dominira metafora rodne zemlje kao majke (Raspudić 2010: 272).

2.4. Motivi jačanja nacionalne svijesti

Kao što smo spomenuli, za vrijeme hrvatskog narodnog preporoda u književnosti je najzastupljenija bila lirika i lirske vrste poput budnica i davorija. Njihov cilj je bio buđenje nacionalne svijesti i poziv na borbu. Takvi motivi su postali učestali u djelima književnika devetnaestog stoljeća, pa motive jačanja nacionalne svijesti pronalazimo i u djelima koja nisu budnice. Tommaseo u svojim *Iskricama* nerijetko poziva na ujedinjenje naroda, na borbu za jezik i zemlju te potiče narod da ne odustaje od svoje zamisli. Svoju vjeru u snagu naroda

iskazuje u *Iskrici* XXIII: „Može naš narod da sjedini sjever s jugom, da ponovi narode stare i umorne, i da u Europu štogod umetne azijanskoga duha. (...) Ali dobro tvoje nije jošter nego klica malašna, koju valja hraniti s mnogim znojenjem, valja je navoditi suzama, a do potrebe i krvlju našom" (Tommaseo 1888: 52 - 53).

Tommaseo svoje domoljublje iskazuje u skladu s romantičarskim duhom pa njegovi pozivi za očuvanje domovine i jezika izgledaju nešto drugačije od klasičnih poziva na borbu, boj i slično. To je posebno istaknuto u *Iskrici* XXIV „Branite, molim vas, svuda branite domorodno poštenje; budite u odlukama stanoviti, slobodni u riječima, bistri, silni na vrijeme, ali češće tihi, vavijek ljubavni" (Tommaseo 1888: 54). O veličini slavenske sile Tommaseo piše u XXXII. *Iskrici* podsjećajući ih na to što su sve proživjeli, a i dalje se odupiru svim nedaćama

„Poslije toliko stoljeća, neobični na vojsku ići, jošter uzdržasmo štogod junačke hrabrosti; poslije, pogaženi toliko stoljeća, nijesmo jošter izgubili plemenitu ponositost duše; ukopani poslije toliko stoljeća u neznanstvu, jošter nam je tanana pamet, slobodan razgovor i oštra misao" (Tommaseo 1888: 70).

Pri kraju *Iskrice* Tommaseo povezuje preporodni i romantičarski duh. U duhu preporoda podiže im moral i hvali ih, no s druge strane daje savjet da u borbi budu pravedni i ostanu *čiste krvi* „Prava tebi, narode moj, nijesu mnogi drugi neg' poluljudi. Ne stidi se krvi svoje; pazi samo, da ti čista ostane, da ti kuga gradskih opačina ne ulije u nju slabost, nevolju i sramotu" (Tommaseo 1888: 71).

Analizom Tommaseovih *Iskrice* primijetili smo kako su nacionalno-domoljubni motivi itekako postojani u njegovom djelu. Ne odmiče se previše od klasičnih preporodnih motiva koji su bili učestali u poeziji devetnaestog stoljeća pa koristi motive jedinstva i zajedništva naroda, motiv jezika kao i druge motive jačanja nacionalne svijesti. Tommaseo je također sklon i korištenju metafore u prikazu domovine kao majke ili žene. No, za kraj valja istaknuti kako se Tommaseovo djelo ipak razlikuje od klasičnih preporodnih djela. On u preporodne motive i domoljubnu tematiku unosi romantičarski duh.

3. NACIONALNO-DOMOLJUBNI MOTIVI U POEZIJI ANE VIDOVIĆ

Devetnaesto stoljeće u hrvatskoj književnosti možemo nazvati stoljećem "buđenja". Kako je već spomenuto, to je razdoblje buđenja nacionalne svijesti, borbe za jedinstvo, za standardizaciju jezika... Između ostalog, budi se i svijest o važnosti žena i njihovoj ulozi u društvu. Jedan od prvih književnika koji je to osvijestio bio je Janko Drašković. Dunja Detoni prenosi kako je Drašković u svom preporodnom spisu iz 1838. istaknuo kako „ (...) pridobiti Hrvatice znači postaviti najsigurniji temelj sretnoj budućnosti, te im stoga poručuje da (...) stupe u kolo javnih boraca najprije za narodni jezik, pomažući djelom, bodreći umom i srcem" (Detoni 1998: 11)

Upravo je devetnaesto stoljeće razdoblje početka ženskog pisma i formiranja većeg broja spisateljica. Dunja Detoni Dujmić ističe „ulogu malobrojnih žena zasluženih za širenje i oblikovanje preporodne misli, kadšto i vrsnih književnica" (Detoni 1998: 5) te među njima ističe Dragojlu Jarnević i Anu Vidović.

Ana Vidović ističe kako je počela pisati da da oduška svojem romantičarskom srcu: „Sastavljajući prvu pjesmicu neimadoh ine namjere, nego da si otvorim razmnivi vrata pak da da joj dadem oduška izričući čuvstva srca svoga, riečju da si prikratim vrieme takovom zabavom, koja mi je jedina godila" (Detoni 1998: 60). Hrvatske su književnice pisale svjesne svoje razlike i nisu skrivale svoje osjećaje. To se, također, pokazalo bitnim i za hrvatski narodni preporod. Kako nisu skrivale svoje romantičarske osjećaje, tako se nisu sramile ni istaknuti svoje domoljubne misli te su isticale ljubav prema domovini. Među njima se, dakako, istaknula Ana Vidović.

Šibenčanka Ana Vidović⁵ jedna je od rijetkih književnica koja se odazvala pozivu i pridružila hrvatskom narodnom preporodu. Bitno je napomenuti važnost njezina postupka za devetnaesto stoljeće u kojem nije postojao velik broj žena koje su sudjelovale u javnom životu uopće, a kamoli onih koje su se priključile hrvatskom narodnom preporodu.

⁵ Ana Vidović rođena je u Šibeniku 1800. godine, a preminula u Zadru 1879. godine. Otac joj je bio Talijan, a majka Hrvatica. Tijekom djetinjstva naučila je "ilirski" jezik, a svoja djela piše na hrvatskom i na talijanskom jeziku. Bila je samouka, a velika podrška u njezinu radu i pisanju bio je njezin muž, Šibenčanin Marko Antun Vidović (Čobanov 2000: 6).

Kao prva ilirska pjesnikinja u Dalmaciji, preporodu doprinosi pišući na hrvatskom, ali i na talijanskom jeziku. Mate Zorić ističe kako Ana nije imala školske spreme, no svoju poetsku maštu je "nadograđivala" čitajući talijanske klasike poput Petrarce, Ariosta... (Zorić 1992b: 498). Uz njih, Ana je bila inspirirana i hrvatskom usmenom poezijom. S obzirom na to da je Ana Vidović bila samouka, njezina su djela znala naići na negativne kritike. Tomasović prenosi kako je *Rivista veneta* 1856. izdala „podcjenjivačku i uvredljivu kritiku njezina spjeva 'Romolo' nakon čega je Marko Antun, Anin muž, napisao knjižicu u obranu svoje žene, 'Critica alla famosa critica...'" (Tomasović 2009: 4).

Iako Anin izraz i njezina djela nisu bila u potpunosti dotjerana, to ju nije spriječilo da se istakne svojom književnom ambicijom. Ana je objavljivala u brojnim časopisima, pa i onim najistaknutijim preporodnim časopisima kao što su *Zora dalmatinska* i *Kolo*⁶.

O njezinoj povezanosti sa sjevernohrvatskim preporoditeljima govori i poruka koju je Stanko Vraz napisao Ani Vidović, a prenosi ju Dunja Detoni Dujmić. Vraz daje osvrt na njezino najpoznatije djelo *Anka i Stanko* napisano s usporednim talijanskim prijevodom. Također, poziva ju da svoje pjesme da tiskati i njima, odnosno u *Kolo*, kako ne bi ostale ograničene samo na „nnekoliko varoših i gradovah dalmatinskih" (Detoni 1998: 59-60).

Ana je jug Hrvatske povezala sa sjeverom i prihvaćanjem jezične i pravopisne reforme. Za razliku od drugih pisaca iz Dalmacije, Ana je prihvatila Gajev pravopis te je u tom duhu pisala i neka svoja djela. Iznimka je njezino prvo djelo *Anka i Stanko* koje je pisano na štokavskoj ikavici. Nakon tog, pojavljuje se u *Kolu* 1842. godine s pjesmom "Vidjenja" pisanom prema novom pravopisu hrvatskih preporoditelja. Gajevim pravopisom piše i četiri spjeva u dvojezičnoj zbirci *Pjesme / Poemetti* koja je objavljena 1844. godine. „Hrvatskom rimovanom desetercu odgovara u talijanskom prijevodu nerimovani , a katkad i rimovani jedanaesterac. Radi se o četiri kraća spjeva srodnog sadržaja: *Alva i Alko ili stavnost u ljubavi* (*Alva ed Alko ossia la costanza in amore*), *Harač prijateljstva* (*Il tributo dell'amicizia*), *Prevara osvećena i dobrodjetelj obdarena* (*L 'inganno deluso e la virtu premiata*), *Ljubav i nemilost* (*L 'amore e la crudelta*)" (Ferluga-Petronio 1998: 357).

Važnost Ane Vidović za preporod temeljila se, prije svega, na korištenju narodnog jezika u svojim djelima. Čak i kada je pisala na talijanskom jeziku, isticala je važnost ilirskog jezika.

⁶ U *Zori dalmatinskoj* je objavljivala u izdanjima br. 1, 9, 53 (1844), br. 10, 18, 29, 35, 40, 44 (1845), br. 4, 29, 37, 39 (1846), dok je za *Kolo* objavila pjesmu u II. knjizi 1842. godine (Rados 1995: 369, 374).

Također, Ana je posebnu ulogu imala u približavanju hrvatske književnosti europskim (romantičarskim) tokovima. Mirko Tomasović smatra kako je posebnu ulogu u tom imalo njezino djelo *Anka i Stanko*. „Kao pjesnikinja je zablistala postavši i nekom vrstom zvijezde ilirskog razdoblja epilijem *Anka i Stanko*, po mojem sudu potpuno utemeljeno. To se djelo pojavilo u važnom času kulturnih preporodnih gibanja u Hrvatskoj ranih četrdesetih godina 19. stoljeća, za prve faze hrvatskog romantizma (...)" (Tomasović 2009: 6)

Također, Ana u spjevu *Anka i Stanko* ističe i svoju ljubav prema domovini i ilirskom jeziku. Posebno je bitna posveta upućenom „svim skladnjem gospoghjam ilirskoga naroda" u kojoj ističe važnost pisanja na „slavjenom jeziku nasega naroda" te potiče ilirske gospođe da i one čine isto (Vidović 1995: 3). S druge strane, Fedora smatra kako unatoč prisutnosti glavnih karakteristika Anine poezije kao što su ljubavna tematika i folklorna motivika, djelu nedostaje lirskog naboja (Ferluga-Petronio 1998: 356).

Važno je istaknuti kako ni u djelima pisanim na talijanskom jeziku ne skriva svoju ljubav prema domovini, a to se posebno vidi u djelu *Romolo ossia la fondazione di Roma*.⁷ To je Anino najveće djelo pisano na talijanskom jeziku. Iako je radnja djela smještena u Rim, Ana Vidović ne propušta priliku za izražavanje ljubavi prema domovini. Dio radnje smješta u Dalmaciju, opisuje slapove Krke te uvodi lik Lucije koja zna talijanski i ilirski jezik (Tomasović 2009: 21). Nacionalno-domoljubne motive u spomenutom djelu, a posebno u ostalim Aninim djelima na hrvatskom jeziku, analizirat ćemo u nastavku rada.

⁷ *Romolo ili o osnutku Rima* najpoznatija je poema Ane Vidović na talijanskom jeziku objavljena 1856. godine u Zadru. Poema govori o ratnim događanjima iz povijesti nastanka Rima uz ljubavni zaplet. Glavna junakinja je Ersilla, oteta sabinska princeza u koju je zaljubljen nekoliko likova (Zorić 2002: 380 – 381).

3.1. Budničarski motivi

Ana Vidović svoja djela piše u romantičarskom duhu, fokusirajući se na ljubavne zaplete i motive. Međutim, Ana je pisala i pod velikim utjecajem hrvatskog narodnog preporoda pa ne propušta priliku u ljubavna djela ubaciti nacionalno-domoljubne motive.

Aninu ljubav prema domovini prepoznali su i drugi književnici tog vremena pa već u prvom izdanju *Zore dalmatinske* 1844. godine izlazi Anina pjesma. U pjesmi "Mali vijenac" Ana spominje Zoru te poziva Adu da piše o svemu što je po svijetu vidio, ali i da pjeva oca, majku... Motiv Zore je tipičan budničarski, koji možemo povezati sa *Zorom dalmatinskom* dok je poziv na pjevanje vjerojatno poziv drugim preporoditeljima da pišu i objavljuju svoja djela u *Zori*.

„S Zorom Ado jurve dodjes, / S istom Zorom ka s oglasi, / Iz Dalmacije svemu svjetu, / U Novinah tvog' naroda, / Dobra ti je srecha, zgodna! / I ti s Zorom kaži, pjevaj / Što po svjetu si vidio, / Mjesta ka si pohodio, / Što si cuo, što si ucio, / Pjevaj otca, pjevaj Majku, / Brachu, sestre, ljubtu tvoju" (Vidović 1844: 5).

Nadalje, u pjesmi "Vidjenja" Ana opisuje odlazak vojnika u borbu kojem majka poručuje „Zdravo podji, dobitnik mi dodji, Vрати meni mila sinka moga, (...) Moj dorate, vitre od sireva! Vрати meni dragog brata moga... " (Vidović 1842: 6). U ovim stihovima Ana ne spominje izravno nacionalno-domoljubne motive ili ilirski jezik. Međutim, napisane stihove možemo shvatiti i malo drugačije. S obzirom na situaciju u Hrvatskoj za vrijeme devetnaestog stoljeća i teritorijalnu razdvojenost Hrvatske, ove stihove možemo shvatiti kao poziv na odlazak u borbu za ujedinjenje. „Vрати meni dragog brata mog" stihovi su kojim Ana aludira na povezanost hrvatskog naroda te izražava svoju želju za ujedinjenjem.

3.2. Ljubav prema domovini i Dalmaciji

Kao što je slučaj kod Nikole Tommasea, i Anino je domoljublje obojano romantičarskim duhom. Više od poziva na buđenje i borbu, Ana ističe ljubav prema domovini, a posebno prema svojoj Dalmaciji.

Pjesmu "Mali vijenac" piše preminuloj kćeri, pri čemu dio pjesme posvećuje Dalmaciji. „O Dalmacjo zemljo krasna, U teb sam se ja rodio, K teb' iz vojske se vratio, na teb' stanu noge moje..." (Vidović 1844: 4). Osim Dalmacije, hvali i ljude koji se u njoj nalaze „Dalmatinci

glasoviti, / Da ni' vas neb' igdar bila, / Ni Dalmacija Bogu mila, / Bog j'uresi i nadari, / S takjem ljudima, svakjem darim" (Vidović 1844: 4). Na kraju pjesme Ana daje jasnu poruku „I kazat che pjevajuchi, / da ko mjesto rodno ljubi, / sve stvorenje, i Boga ljubi" (Vidović 1844: 4).

Ana svoju ljubav izravno i ponosno ističe i u posveti njezina najuspješnijeg spjeva *Anka i Stanko* „Primite ljubko vij jen plod one ljubavi ka za sve sctoe ilirsko sarce moje stravi" (Vidović 1995: 3).

Osim u djelima na hrvatskom jeziku, Ana spominje Dalmaciju i u talijanskim djelima. Već je spomenuto da dio radnje njezina najvećeg spjeva na talijanskom jeziku smješta u Dalmaciju, hvaleći zemlju i ljude u njoj.

„In Dalmazia lasciommi, dov' io / Ben m'accorsi che d'alme valenti, / È fecondo quel suol quanto il mio / A me patrio gradito terren. / In Dalmazia, o guerrier valoroso, / Dove nascon le Vile ispirate, / Che fan sacro quel suolo glorioso, / Sospirando io cantava di te" (Vidović 1856: 268) ⁸

3.3. Sloga i jedinstvo

Ana se za vrijeme hrvatskog narodnog preporoda istaknula zalaganjem za nacionalno jedinstvo i ujedinjenje. Mirko Tomasović ističe: „Na stanovit je način bila iskrena zagovornica dvaju usporednih nacionalnih pokreta - talijanskog Risorgimenta i Hrvatskoga narodnog preporoda, i nije se skanjivala to naznačiti u svojim pjesničkim djelima" (Tomasović 2009: 6). Tako u njezinim djelima pronalazimo pozive na ujedinjenje hrvatskog sjevera i juga, kao što je primjer u pjesmi "Vidjenja" „Tamburico, dodji da pivamo, / Dodji sa mnom nu na Donju-goru, / Premalitne cvjetje ću nabrati, / Ter ma draga tebe nakititi, / Ja ću pivati, ti ćeš udarati, / Nu za moje serce nasladiti" (Vidović 1842: 5). Mirko Tomasović smatra bitnim Anino obraćanje tamburici kao glazbalu bitnom za „kontinentalnu narodnu predaju" (Tomasović 2009: 13).

⁸ Prijevod Mirka Tomasovića:

„Pusti mene usred Dalmacije,
Tamo spazih plemenite duše,
I tlo plodno ono gdje mi je,
Domovina, zavičaj najdraži.
Tu me pusti, vrli bojovniće,
Gdje je gnijezdo Vilâ nadahnica,
Što tu zemlju svetu slave, diće,
O tebi sam uzdišuć' pjevala" (cit. u: Tomasović 2009: 23).

Stihovima „ja ću pivati, a ti ćeš udarati" zapravo ukazuje na povezanost kontinentalne hrvatske s Dalmacijom te kako se one međusobno ispunjavaju te pripadaju skupa. Dalmaciju s ostatkom Hrvatske povezuje i u stihovima „Ti si kao sele nam rođena, / Er s tobom jesmo narodnici, / U Dalmaciji ti si se rodila, / A Horvatska nam je meti mila, / Mi Dalmaciju dragu seku našu, / Došli jesmo, vidiš, pohoditi, / I prečudne njene umotvore, / Skupiti i po svitu proglasiti" (Vidović 1842: 8).

3.4. Domovina kao majka

"Mali vijenac" prva je Anina pjesma objavljena u *Zori dalmatinskoj*. Pjesma nosi posvetu „Preminuloj malahnoj njezinoj kcheri Marii od dva godišta, i dva miseca" (Vidović 1844: 4) iz koje vidimo da je Ana pjesmu posvetila svojoj preminuloj kćeri. No, pjesma je napisana u duhu preporoda, pa Zvezdana Rados primjećuje kako „(...) autorica više aludira na odvojenost Dalmacije od Majke (šire) Domovine (Ilirije)" (Rados 1995: 372). To je vidljivo u stihovima „Nis' u krilu Majke tvoje? / Jesam, Majko, jesam mila, / I sve u tebe tverdo ljubim / Polje, travu, vohje, more / Sve planine, i sve gore / Sjajno sunce ki veseli / Sve gradove, i sva sela..." (Vidović 1844: 5). Dolazimo do zaključka kako je ovo alegorijska pjesma u kojoj se Ana koristi rodnom metaforom u prikazu domovine kao majke, što je klasični preporodni motiv u devetnaestom stoljeću.

Svojim djelima, Ana Vidović neupitno je približila hrvatsku književnost europskim tokovima. Romantičarski duh zastupljen je u gotovo svim njezinim djelima, no to ju ne sprječava u isticanju domoljubnih osjećaja. Posebno u svojim djelima ističe ljubav prema domovini i Dalmaciji, kao i prema ljudima u njoj te ilirskom jeziku. U nekim djelima Ana izravno poziva na ujedinjenje i korištenje ilirskog jezika, no češće je slučaj da u svoja romantičarska djela skriveno ubacuje rodoljubne misli i osjećaje. Na primjer, u pjesmi "Mali vijenac" Ana ne skriva svoju ljubav prema Dalmaciji i ističe ju u stihovima „O Dalmacjo zemljo krasna, U teb sam se ja rodio, K teb' iz vojske se vratio, na teb' stanu noge moje..." (Vidović 1844: 4). S druge strane, vidjeli smo da u ljubavnu pjesmu "Vidjenja" kroz motiv tamburice Ana prikriveno poziva na ujedinjenje svih dijelova Hrvatske.

4. USPOREDBA ANE VIDOVIĆ I NIKOLE TOMMASEA

Da bismo u potpunosti razumjeli njihov odnos i stavove koje zastupaju u djelima, prvo ćemo objasniti kako su se njihovi životni putevi spojili i koji je to utjecaj imalo na njih kao književnike. Mate Zorić tvrdi kako se njihov prvi susret vjerojatno dogodio na parobrodu koji je putovao iz Korčule za Dubrovnik 1839. godine (Zorić 1992b: 499). Smatra se da je taj susret bio od iznimne važnosti kako za Anu Vidović, tako i za Nikolu Tommasea. „Tih godina još se Tommaseovi književno-politički stavovi, posebno oni o važnosti narodnog jezika za oživljavanje nacionalne svijesti, nisu bitno razilazili s hrvatskim narodnim preporodom" (Rados 1995: 367). Zato se smatra kako je njihov susret bio poticaj Ani za pisanje spjeva *Anka i Stanko* koji je Nikola kasnije pozitivno ocijenio. „Tommaseo je u 'Gazzetti di Zara' 1841. napisao da je njegova autorica 'obdarena smislom za sklad', 'vođena plemenitim nagonom u stihotvorbi' te da 'vabi umjetnost njezinom izvorištu' " (Detoni-Dujmić 1998: 63).

Za početak valja istaknuti očitu sličnost ovo dvoje književnika, a to je pisanje djela na hrvatskom i na talijanskom jeziku. Dakako, oboje su bili svjesni važnosti pisanja na narodnom jeziku, a Fedora Ferluga smatra kako su razmišljanja da se na taj način približavaju hrvatskom puku međusobno podijelili tijekom susreta na parobrodu (Ferluga-Petronio 1998: 356).

Također, sam motiv jezika jedan je od bitnijih nacionalno-domoljubnih motiva koji su analizirani u Tommaseovim *Iskricama*. Jezik je poistovjećivao s narodom te je isticao kako je on jedna od presudnih stavki u ujedinjenju naroda. Ana je, također, posebnu važnost pridavala jeziku. To smo vidjeli u posveti na početku njezina djela *Anka i Stanko* u kojoj poziva i druge ilirske gospođe da zavole ilirski jezik i koriste ga „Zgodu koju spjevah s'славjenom ja jeziku (...) vama se pristojе, Ter ga vama poklonim Ilirske Gospoje (...) Jeda bude po srechi da stiha ma sledechja u vasjeh sarca draghe tot visce za uzvisitti nas jezik koliko meni nije moglo biti!" (Vidović 1995: 3). Ilirski jezik Ana spominje i u talijanskom djelu *Romolo* te ističe njegovu ljepotu „Ilirico si parla, e inoltre quello / Idioma tuo, ed io nella cittade / L' appresi a noi vicina; Ersilla è bello / Il vostro idioma dice; e sua beltade / Si mi interessa che lieta sarei / Se lo intendessi ben come vorei " (Vidović 1856: 252).⁹

⁹ Prijevod Mirka Tomasovića:

„Nemoj se čudit", druga odgovori,

Italskoj riječi žive gdje Dalmati,

Ilirske izim i ona se zbori;

Jezik kojim Ana piše i pravopis kojim se koristila imali su i dublju poruku od samog pisanja priče. Koristeći Gajev pravopis u nekim svojim djelima¹⁰, Ana je dala do znanja da se slaže s preporodnim težnjama i podupire ideju ujedinjenja sjevera Hrvatske s jugom. Tu dolazimo do glavne razlike između ovo dvoje književnika. Dok je Ana jasno zagovarala ideju ujedinjenja Dalmacije s ostatkom Hrvatske, Tommaseo se tome u potpunosti protivio.

Vratimo li se na njihova književna djela, tu ćemo također naći određene sličnosti i razlike. Važno je istaknuti kako su oboje bili romantičarski autori te, uzmemo li u obzir neko drugo Nikolino djelo, sigurno postoje određene sličnosti na tematskom planu u djelima ovo dvoje autora. Međutim, u ovom radu stavljen je naglasak na njegove *Iskrice* u kojima piše o Dalmaciji i slavenskom narodu, dok su gotovo sva Anina djela romantičarskog karaktera te se priča gradi oko ljubavnog zapleta koji često završava nesretno. Unatoč tome, u njihovim djelima pronalazimo zajednički sadržaj, a to su nacionalno-domoljubni motivi. Tommaseo djelo gradi na ljubavi prema domovini i Dalmaciji dok Ana u svoja djela, na manje ili više očit način, ubacuje rodoljubne motive i misli. Tommaseo u cijelom djelu obrađuje nacionalno-domoljubne motive te ih jasno možemo uočiti. S druge strane, zbog naglašene metaforizacije i alegorizacije, Anina je djela potrebno nešto detaljnije analizirati kako bi se uočila upotreba nacionalno-domoljubnih motiva.

Osim već spomenutog motiva jezika, oboje koriste motiv majke. U analizi *Iskrice* jedan paragraf posvetili smo prikazu domovine kao majke, motivu koji Tommaseo koristi u čitavom djelu. Kod Ane je taj motiv u našem izabranom korpusu manje uočljiv, no temelj je pjesme "Mali vijenac".

Na formalnom planu njihova se djela u potpunosti razlikuju. Nikoline *Iskrice* zbirka su pjesama u prozi za koje Mate Zorić ističe da su „...Tommaseove moralne i pjesničke misli u uzvišenoj i sjetnoj ritmičkoj prozi ujednačena tona i izrazite muzikalnosti...” (Zorić 1992a: 399). S druge

U gradu do nas, jezik umiljati

Ja tvoj naučih, stog' ti njim govorim.

'Vaš jezik lijep je', Ersilla će zatim,

'Privlačan tako, da se već veselim

Razumjeti ga, ja to jako želim.' (cit. u: Tomasović 2009: 22).

¹⁰ Četiri spjeva u zbirci *Pjesme / Poemetti: Alva i Alko ili stavnost u ljubavi, Harač prijateljstva, Prevara osvećena dobrodetelj obdarena, Ljubav i nemilost* (Ferluga-Petronio 1998: 357). Pjesma "Vidjenja" također je tiskana Gajevim pravopisom (Tomasović 2009: 14).

strane, Ana svoje epsko-lirske pjesme piše u duhu hrvatske narodne poezije te koristi epski deseterac i simetrični osmerac (Rados 1995: 375).

Usmena poezija još je jedna poveznica Tommasea i Vidovićeve. Već smo istaknuli Anino zanimanje za narodnu poeziju, Mate Zorić napominje kako je upravo preko Marka Antuna Vidovića Tommaseo dobio Aninu zbirku koja mu je trebala poslužiti za knjigu *Pjesama puka dalmatinskog* (Zorić 1992a: 419).

ZAKLJUČAK

Hrvatska književnost za vrijeme hrvatskog narodnog preporoda dala je velik broj književnika. Neki od njih svojim su se djelima posebno istaknuli, dok su ostali samo ispunjavali svoju preporodnu ulogu. U Dalmaciji su se istaknuli Nikola Tommaseo i Ana Vidović. Zanimljive su poveznice koje vežu ove autore. Osim rodnog Šibenika, veže ih i stvaranje na talijanskom i hrvatskom jeziku, zalaganje za očuvanje narodnosti i ilirskog jezika. Osim što su se osobno poznavali, smatra se i da su uvelike utjecali jedno na drugo. Nakon svega spomenutog, gotovo prirodno dolazi ideja da usporedimo ovo dvoje književnika i nacionalno-domoljubne motive koje koriste u svojim djelima.

Prvo smo se posvetili Nikoli Tommaseu i njegovim *Iskricama*. Kako je već naglašeno, Nikolin pogled na preporod razlikovao se od ideja hrvatskih preporoditelja. No, to ne umanjuje njegovu vrijednost i ulogu koju je imao. Nikoline *Iskrice* iznimno su bitne za preporod, a posebno za Dalmaciju. U njima ističe važnost jezika i prikazuje ga kao poveznicu među narodom. Jedan od temeljnih motiva je motiv zajedništva. Ističe da je jedinstvo naroda nužno da bi narod opstao. Djelo je puno rodoljubnih misli koje su za to vrijeme bile od iznimne važnosti kako bi pobudile ljubav prema domovini. Iako se Tommaseo protivio ujedinjenju Dalmacije, bilo s Italijom, bilo s ostatkom Hrvatske, njegove *Iskrice* možemo u potpunosti okarakterizirati kao preporodno djelo.

Romantičarski duh koji se osjeti kod Nikole Tommasea temelj je i Aninih djela. Gotovo sva njezina djela pisana su u romantičarskom zanosu. No, njihovom analizom ipak pronalazimo i druge važne elemente. Ljubav prema domovini i Dalmaciji Ana je uvijek isticala pa te motive pronalazimo i u njezinim djelima. Dok u nekim pjesmama Ana izravno upotrebljava domoljubne motive, u drugim pjesmama to radi na manje očit način. Posebno su se istaknule pjesme "Vidjenja" i "Mali vijenac" koje odišu motivima zajedništva i ljubavi prema domovini.

Kao njihova temeljna poveznica ističe se naklonost prema narodnom jeziku. Sličnosti su uočene i u nacionalno-domoljubnim motivima koje koriste, pa tako kod oboje pronalazimo motive zajedništva, motive buđenja nacionalne svijesti kao i korištenje rodne metafore u prikazu domovine.

Možemo zaključiti kako oba autora opravdano zauzimaju bitnu ulogu u književnosti devetnaestog stoljeća. Svojim djelima bude nacionalnu svijest za očuvanje domovine i jezika. Oboje ulažu posebne napore kako bi stvarali svoja djela. Dok Nikola piše djela na jeziku koji

mu nije primarni, Ana stvara književna djela unatoč tome što kao žena nije imala posebno obrazovanje. Iako njezina djela nisu pravopisno i gramatički savršena, kroz njih uspijeva prenijeti svoju ljubav prema ilirskom jeziku, preporodni zanos i želju za ujedinjenjem, što je u ono vrijeme bilo puno bitnije.

LITERATURA

Brešić, Vinko. 2015. *Hrvatska književnost 19.stoljeća*. Zagreb: Alfa.

budnica. 2021. *Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje*. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, (13. 4. 2023.) URL1: <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=9998>

Čobanov, Jadranka (ur.). 2000. *Prevedra šibenska gospoja Ana Vidović (1800.–1879.)*, Šibenik: Gradska knjižnica Juraj Šižgorić.

davorija. 2021. *Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje*. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, (13. 4. 2023.) URL2: <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=14046>

Detoni-Dujmić, Dunja. 1998. *Ljepša polovica književnosti*. Zagreb: Matica hrvatska.

Ferluga-Petronio, F. 1998. Pjesnikinja Ana Vidović (1799-1879). *Dani Hvarškoga kazališta*, 24.(1), str. 355-361.

Jelčić, Dubravko. 2002. *Hrvatski književni romantizam*. Zagreb: Školska knjiga.

Katušić, Ivan. 1975. *Vječno progonstvo Nikole Tommasea*. Zagreb: Sveučilišna naknada Liber.

Rados, Zvezdana. 1995. Poezija Ane Vidović u Zori dalmatinskoj. *Zadarska smotra*. 44, 3/4, Zadar.

Smith, Anthony D. 2003. *Nacionalizam i modernizam*. Zagreb: Politička misao.

Šicel, Miroslav. 1997. *Hrvatska književnost 19. i 20. stoljeća*. Zagreb: Školska knjiga.

Šicel, Miroslav. 2004. *Povijest hrvatske književnosti XIX. stoljeća, knjiga I. Od Andrije Kačića Miošića do Augusta Šenoa*. Zagreb: Naknada Ljevak.

Tomasović, Mirko. 2002. *Domorodstvo i europejstvo: rasprave i refleksije o hrvatskoj književnosti XIX. i XX. stoljeća*. Zagreb: Hrvatska sveučilišna naklada.

Tomasović, Mirko. 2009. Ana Vidović književni profil. *Nova Croatica: časopis za hrvatsku književnost i kulturu*. Zagreb, 3(3)

Tommaseo, Niccolò. 2021. *Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje*. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, (10. 8. 2023.) URL3: <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=61724>

Tommaseo, Nikola. 1888. *Iskrice*. Zagreb: Matica hrvatska.

Vidović, Ana. 1842. Vidjenja. *Kolo*.

Vidović, Ana. 1844. Mali Vjenac Ane Vidovicha, Priminutoj malahnoj njezinoj kcheri Marii od dva godišta i dva mjeseca, *Zora dalmatinska*.

Vidović, Ana. 1856. *Romolo ossia la fondazione di Roma*. Zara: Tipografia fratelli Battara.

Vidović, Ana. 1995. *Anka i Stanko*. Šibenik: Gradska knjižnica Juraj Šižgorić.

Zorić, Mate. 1992a. „Romantički pisci u Dalmaciji na talijanskom jeziku. III. Afirmacija romantičke poetike i osjećajnosti” *Književna prožimanja hrvatsko-talijanska*. Split: Književni krug Split. (str. 339-458)

Zorić, Mate. 1992b. „Tommaseo i pjesnikinja Ana Vidović iz Šibenika”, *Književna prožimanja hrvatsko-talijanska*. Split: Književni krug Split. (str. 495-513)

Zorić, Mate. 1992c. „Nikola Tommaseo i narodni preporod u Dalmaciji”, *Književna prožimanja hrvatsko-talijanska*. Split: Književni krug Split. (str. 553-567)

Zorić, Mate. 2002. „Ana Vidović, Marko Antun Vidović i Nikola Tommaseo u svjetlu neobjavljene prepiske”. *Hrvatsko-talijanski književni odnosi*. Zagreb: Hermes izdavaštvo. (str. 367-541).